

รูปแบบการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

Promoting of Health Product Surveillance comprehension in Community Grocery Stores in Don Chan District, Kalasin Province.

(Received: June 20,2023 ; Revised: June 25,2023 ; Accepted: June 29,2023)

กิตติภัทร อบอุ่น¹

Kittiphat Ob Oun¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน และศึกษาแบบการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอ ดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระยะเวลาการศึกษา ระหว่าง เดือน ตุลาคม 2564 ถึงเดือนกันยายน 2565 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ร้านชำ อำเภอ ดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 96 ราย เก็บข้อมูลจากแบบสำรวจและแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดย การวิเคราะห์เชิง เนื้อหา (Content Analysis) ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Dependent t – test

ผลการศึกษา พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอ ดอนจาน จังหวัด กาฬสินธุ์ ก่อนการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ ปานกลาง หลังการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มาก ที่สุด ก่อนและหลังการดำเนินการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p < .05$) โดยที่หลังการดำเนินงานมีค่า คะแนนเฉลี่ยมากกว่า และ จากการสำรวจร้านชำทั้งหมด 96 ร้าน ก่อนดำเนินการพบร้านชำที่มีการจำหน่าย ยาแผนปัจจุบัน ยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ และผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผิดกฎหมาย จำนวน 83 ร้าน คิดเป็น ร้อยละ 86.46 และหลังจากการดำเนิน กิจกรรมพบร้านชำจำหน่าย ยาแผนปัจจุบัน ยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ และผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผิดกฎหมายลดลง เหลือจำนวน 6 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 6.25 และร้านชำผ่านการประเมินตามมาตรฐานร้านชำคุณภาพอำเภอ ดอนจาน จำนวน 17 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 17.71

คำสำคัญ : ความรอบรู้ด้านสุขภาพ การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพ ร้านชำ

ABSTRACT

This research was action research aimed to study health literacy in health product surveillance of community grocery stores. and to study a model for promoting health literacy in health product surveillance of community grocery stores in Don Chan District, Kalasin Province. The study period is from October 2021 to September 2022. Sample size were 96 Grocery store, Don Chan District, Kalasin Province. Collect data from surveys and questionnaires. data analysis by Content Analysis: Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation and Dependent t – test.

The study found that health literacy in health product surveillance of community grocery stores in Don Chan District, Kalasin Province. before operation Overall and each side is at a moderate level after the implementation. Overall and each aspect was at the highest level before and after the operation. There was a statistically significant difference at the .05 level ($p < .05$), where the mean scores were greater after the operation. And from a survey of all 96 grocery stores before proceeding to find a grocery store that has sales Modern drugs, dangerous drugs, specially controlled drugs And illegal health products of 83 stores, representing 86.46 percent, and after the activity found a grocery store Modern drugs, dangerous drugs, specially controlled drugs and illegal health products decreased to 6 shops, representing 6.25 percent, and 17 grocery stores passed the assessment of Don Chan District Quality Grocery Standards, representing 17.71 percent.

Keywords: health literacy, Health product surveillance, grocery store

¹ เภสัชกรชำนาญการ โรงพยาบาลดอนจาน

บทนำ

ผลิตภัณฑ์สุขภาพ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้เพื่อสุขภาพอนามัย รวมถึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข ตลอดจนผลิตภัณฑ์ที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เป็นหน่วยงานหลักของประเทศไทยที่กำกับและควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์สุขภาพที่จำหน่ายในท้องตลาด ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่อยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล ของ อย. ประกอบด้วย ยา ยาเสพติดให้โทษ วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท สารระเหย เครื่องมือแพทย์ อาหาร เครื่องสำอาง และวัตถุอันตราย เพื่อให้ประชาชนได้บริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ปลอดภัยและสมประโยชน์ โดย อย. มีความได้เปรียบทางกฎหมายที่เอื้อและเปิดโอกาสให้ทาง อย. สามารถใช้กฎหมายในการบังคับให้ผู้ประกอบการที่ต้องการผลิต นำเข้า หรือขาย ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่อยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล ควบคุม ของ อย. ทั้ง 9 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2559 พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2562 พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 ซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับได้มีบทบัญญัติตั้งแต่กระบวนการวินิจฉัยผลิตภัณฑ์ อนุญาตทะเบียนผลิตภัณฑ์ การกำกับดูแล ควบคุมหลังอนุญาตทะเบียนผลิตภัณฑ์ รวมทั้งบทลงโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งมีความแตกต่างกันตามค่านิยมของผลิตภัณฑ์เหล่านั้น¹

ผลิตภัณฑ์สุขภาพ เป็นสิ่งจำเป็นที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผู้บริโภคจะต้องสัมผัสและบริโภคทุกวัน ดังนั้น การบริโภคอย่างปลอดภัยและเป็น

ประโยชน์ต่อร่างกายจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการส่งเสริมการค้าเสรี ผู้ประกอบการก็มีจำนวนมาก ทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าสูง ผู้ประกอบการพยายามผลิตและพัฒนาสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงมีการสร้างแรงจูงใจเพื่อดึงดูดให้ผู้บริโภคหันมาใช้ผลิตภัณฑ์ของตน เพื่อให้มียอดขายมากที่สุด ทั้งนี้ ไม่ว่าจะโดยการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ บางครั้งก็หลอกลวงหรือโอ้อวดเกินจริง หรือการให้ข่าวสารข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียว ทำให้ผู้บริโภคสับสนและเข้าใจผิด หรือการใช้วัตถุดิบที่ไม่มีคุณภาพ เพื่อให้ราคาสินค้าถูก มีของแถม ของแถม เหล่านี้ ล้วนมีส่วนส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมผู้บริโภคที่ไม่ถูกต้องทั้งสิ้น หากผู้บริโภคมีพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่เหมาะสมแล้ว อาจทำให้ผู้บริโภคต้องสูญเสียเงินจำนวนมาก หรือหากเป็นผู้ป่วย นอกจากทำให้เสียเงิน เสียเวลา เสียโอกาสในการรักษาแล้ว อาจทำให้ได้รับอันตรายจากผลิตภัณฑ์นั้น ๆ อีกด้วย²

ตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุขเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค มุ่งหมายให้ประชาชนได้บริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีคุณภาพและปลอดภัย แต่เนื่องจากสถานการณ์ในประเทศโดยทั่วไป ยังคงพบปัญหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อสุขภาพประชาชนหากได้บริโภคผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบกำกับดูแลคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์สุขภาพ ได้มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กรมอนามัย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์และอื่นๆ เพื่อแก้ไขและจัดการปัญหาผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน อย่างไรก็ตามเพื่อให้การดำเนินงานครอบคลุมพื้นที่ในภูมิภาค สำนักงาน

คณะกรรมการอาหารและยาได้มอบอำนาจให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) ดำเนินการในบางเรื่องและแต่งตั้งผู้ปฏิบัติงานเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายภายใต้ขอบเขตของพระราชบัญญัติ(พรบ.) แต่ละฉบับ ดังนั้น จึงถือว่าเป็นการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจปฏิบัติการในส่วนภูมิภาคแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในการคุ้มครองผู้บริโภคอีกทางหนึ่ง^{3,4}

โรงพยาบาลดอนจาน เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการคุ้มครองผู้บริโภค ในเขตพื้นที่อำเภอดอนจาน เพื่อให้ผู้บริโภคได้ใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี มีคุณภาพมาตรฐาน และมีความปลอดภัย นอกจากการกำกับดูแลและตรวจสอบผลิตภัณฑ์สุขภาพ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ออกสู่ท้องตลาดมีคุณภาพมาตรฐานแล้ว การพัฒนาผู้บริโภคให้มีศักยภาพในการเลือกซื้อ เลือกบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีประโยชน์และปลอดภัยก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง แต่ด้วยข้อจำกัดทั้งในด้านบุคลากรและงบประมาณ ทำให้โรงพยาบาลดอนจาน ไม่สามารถดำเนินการกำกับดูแล และตรวจสอบผลิตภัณฑ์สุขภาพได้อย่างทั่วถึงทุกพื้นที่⁵

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบ จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันผู้ประกอบการ รู้จักเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีคุณภาพ มาตรฐานและปลอดภัย รวมถึงมีพฤติกรรมบริโภคที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว ย่อมทำให้มีสุขภาพดี แข็งแรง ลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหาสุขภาพจากโรคเรื้อรัง นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

2. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

3. เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

รูปแบบงานวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)⁶ มีระยะเวลาการศึกษา ระหว่าง เดือน ตุลาคม 2564 ถึงเดือนกันยายน 2565

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ร้านชำ อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ร้านชำ อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 96 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ได้แก่ รูปแบบการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

2. การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพระหว่างร้านชำในชุมชน และบุคลากรสาธารณสุขอำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

3. การติดตามผลการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดความรู้ด้านสุขภาพของร้านชำ อำเภอ

ดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแบบ Rating scale 5 ระดับ มีเกณฑ์ในการแปลผลคะแนน ดังนี้⁷

คะแนนเฉลี่ย แปลผล

4.21 – 5.00 ความรอบรู้ด้านสุขภาพมากที่สุด

3.41 – 4.20 ความรอบรู้ด้านสุขภาพมาก

2.61 – 3.40 ความรอบรู้ด้านสุขภาพปานกลาง

1.81 – 2.60 ความรอบรู้ด้านสุขภาพน้อย

1.00 - 1.80 ความรอบรู้ด้านสุขภาพน้อยที่สุด

การตรวจคุณภาพเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตรวจสอบเพื่อทดสอบความตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเองให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบและแก้ไข 3 ท่าน (IOC) แล้วปรับแก้ ข้อที่ใช้คำผิดและข้อที่ไม่เหมาะสม ทั้งในด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีเนื้อหาและข้อคำถามที่ชัดเจน นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จและแก้ไขความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองคุณภาพของเครื่องมือ (Try Out) โดยการนำไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเข้าใจในการทำแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach method) ได้ค่าความเที่ยง เท่ากับ .967

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

1. การวิเคราะห์ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชนอำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

2. การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพระหว่างร้านชำในชุมชนและบุคลากรสาธารณสุขอำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

3. การติดตามผลการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ Dependent t – test

ผลการวิจัย

1. ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ ปานกลาง หลังการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มากที่สุด

2. รูปแบบการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชนอำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ การเฝ้าระวังโฆษณา การเฝ้าระวังโฆษณาอาหาร การเฝ้าระวังโฆษณาเครื่องสำอาง การเฝ้าระวังโฆษณาเครื่องมือแพทย์ และการเฝ้าระวังโฆษณาวัตถุอันตรายที่ใช้ในบ้านเรือน

3. ผลของรูปแบบการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 การเปรียบเทียบความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชนอำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนและหลังการดำเนินการ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p < .05$) โดยที่หลังการดำเนินงานมีค่าคะแนนเฉลี่ยมากกว่า ก่อนการดำเนินการ (รายละเอียดดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอตอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนและหลังการดำเนินการ

ตัวแปร	ก่อน		หลัง		df	t	p-value	95%CI	
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.				lower	upper
ยา	3.31	0.33	4.63	0.19	95	-27.836	.000	-1.40834	-1.22083
อาหาร	3.33	0.28	4.61	0.17	95	-30.486	.000	-1.36127	-1.19482
สำออง	3.31	0.34	4.63	0.13	95	-33.412	.000	-1.39539	-1.23887
แพทย์	3.32	0.26	4.60	0.12	95	-37.991	.000	-1.34322	-1.20981
วัตถุ	3.33	0.37	4.63	0.23	95	-26.652	.000	-1.39487	-1.20148
รวม	3.32	0.15	4.62	0.09	95	-66.058	.000	-1.33587	-1.25791

3.2 ผลการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอตอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนการดำเนินกิจกรรม พบว่า จากการสำรวจร้านชำทั้งหมด 96 ร้าน พบร้านชำที่มีการจำหน่าย ยาแผนปัจจุบัน ยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ และผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผิดกฎหมาย จำนวน 83 ร้าน คิดเป็น ร้อยละ 86.46 และหลังจากการดำเนินกิจกรรม พบร้านชำจำหน่าย ยาแผนปัจจุบัน ยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ และผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผิดกฎหมาย ลดลง เหลือจำนวน 6 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 6.25 และร้านชำผ่านการประเมินตามมาตรฐานร้านชำคุณภาพ อำเภอตอนจาน จำนวน 17 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 17.71

อภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอตอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ ปานกลาง หลังการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มากที่สุด ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอตอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ ปานกลาง หลังการดำเนินการ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก รูปแบบการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของ

ร้านชำในชุมชน อำเภอตอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ การเฝ้าระวังโฆษณา การเฝ้าระวังโฆษณาอาหาร การเฝ้าระวังโฆษณาเครื่องสำอาง การเฝ้าระวังโฆษณาเครื่องมือแพทย์ และการเฝ้าระวังโฆษณาวัตถุอันตรายที่ใช้ในบ้านเรือน ตามแนวคิดของการตรวจสอบเฝ้าระวังโฆษณาผลิตภัณฑ์สุขภาพ²³ ส่งผลให้ ผลการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอตอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนการดำเนินกิจกรรม พบว่า จากการสำรวจร้านชำทั้งหมด 96 ร้าน พบร้านชำที่มีการจำหน่าย ยาแผนปัจจุบัน ยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ และผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผิดกฎหมาย จำนวน 83 ร้าน คิดเป็น ร้อยละ 86.46 และหลังจากการดำเนินกิจกรรม พบร้านชำจำหน่าย ยาแผนปัจจุบัน ยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ และผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผิดกฎหมาย ลดลง เหลือจำนวน 6 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 6.25 และร้านชำผ่านการประเมินตามมาตรฐานร้านชำคุณภาพ อำเภอตอนจาน จำนวน 17 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 17.71 สอดคล้องกับการศึกษาของ ธิดาพร อาจทวีกุล.(2559)^๑ ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการเฝ้าระวังการจำหน่ายยาอันตรายในร้านขายของชำ ในพื้นที่ตำบลสะแกโพรง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัย พบว่าการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังการจำหน่ายยาอันตรายในร้านชำ มี 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning) โดยมีกิจกรรม วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของการใช้ยาอันตรายและสาเหตุของปัญหาระยะที่ 2 ขั้นปฏิบัติ (Action) โดยมีการ

ให้ความรู้ เพื่อให้ตระหนักถึงโทษและอันตรายที่จะเกิดขึ้น จึงทำให้ประชากรกลุ่มตัวอย่างเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีรูปแบบในการเฝ้าระวังการจำหน่ายยาอันตรายโดยมีการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังคุ้มครองผู้บริโภคด้านยาและบริการสาธารณสุขระยะที่ 3 ขึ้นสังเกตผลการปฏิบัติงาน (Observation) โดยมีกิจกรรมรวบรวมผลจากการตรวจเฝ้าระวังการจำหน่ายยาอันตรายการจำหน่ายยาอันตรายในร้านชำ ระยะที่ 4 ขึ้นสะท้อนกลับการปฏิบัติ (Reflection) มีจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการดำเนินงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาตามแผนปฏิบัติการโดยการถอดบทเรียนหลังการดำเนินการ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการยาอันตรายให้แก่กลุ่มแกนนำงานคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้สามารถให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับยาอันตรายให้กับประชาชนได้ การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับเบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ยา และการติดตามรายงานดำเนินโครงการเพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ว่า ควรมีการพัฒนาความรู้ทักษะของกลุ่มแกนนำอย่างต่อเนื่องในการบันทึกเรื่องราวร้องเรียน การส่งต่อข้อมูล และมีเทคนิคในการให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารให้เกิดความสม่ำเสมอเพื่อให้เห็นเหตุการณ์ในปัจจุบันควรมีการพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวังการโฆษณาการจำหน่าย และการใช้ยาที่ผิดกฎหมาย ในชุมชนและสอดคล้องกันกับการศึกษาของ จินดาพร อุปถัมภ์ คณัฐวุฒิ หลวงเทพ สิริธร บัวขจร.(2566)⁹ ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพในร้านชำ จังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษาพบว่า ได้รู้แบบการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในร้านชำจังหวัดศรีสะเกษที่พัฒนาขึ้น คือ การใช้เครื่องมือการเฝ้าระวังแบบออนไลน์ “ร้านชำ GIS” หรือ “หอมแดง Project” ที่ใช้ Google form เป็นข้อคำถามในการสำรวจโดยเครือข่ายทุกภาคส่วน ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมา

จัดลำดับความเสี่ยงตามระดับความปลอดภัย 3 ระดับ ด้วย Google sheet แปรผลเป็น 1) ร้านชำสีเขียว (ปลอดภัย) 2) ร้านชำสีเหลือง (ปานกลาง) 3) ร้านชำสีแดง (ไม่ปลอดภัย) และแสดงผลแบบ Real Time ใน Google data studio พร้อมพิกัดร้านชำ ซึ่งจากการสำรวจทั้งสิ้นจำนวน 9,305 แห่ง จาก 22 อำเภอ มีร้านชำสีเขียว สีเหลือง และสีแดง คิดเป็นร้อยละ 58.49, 24.15% และ 17.36 ตามลำดับ ซึ่งร้านชำสีแดงที่ไม่ปลอดภัยแยกเป็นรายผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ยา ความรู้เรื่องบุหรี่ยุติ และผลิตภัณฑ์อาหาร คิดเป็นร้อยละ 14.53, 2.55 และ 1.07 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

การศึกษา รูปแบบการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการเฝ้าระวังการเฝ้าระวังโฆษณา การเฝ้าระวังโฆษณาอาหาร การเฝ้าระวังโฆษณาเครื่องสำอาง การเฝ้าระวังโฆษณาเครื่องมือแพทย์ และการเฝ้าระวังโฆษณาวัตถุอันตรายที่ใช้ในบ้านเรือน โดยใช้แนวคิดการสร้างความรู้รอบรู้ด้านสุขภาพ ในเจ้าของกิจการร้านชำ โดยผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถึงแนวทางการเฝ้าระวัง ดังกล่าว ดังกิจกรรม ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ความรู้รอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน
2. การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพระหว่างร้านชำในชุมชนและบุคลากรสาธารณสุข
3. การติดตามผลการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษารูปแบบการส่งเสริมความรู้รอบรู้ด้านสุขภาพในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพของร้านชำในชุมชน ในระยะยาว เพื่อความยั่งยืนในการเฝ้าระวังต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. พัชรพรรณ กิจพันธ์, (2563). หลักการจำแนกผลิตภัณฑ์สุขภาพและแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์คาบเกี่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ. วารสารอาหารและยา. 27(1). 4-12
2. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558) โครงการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของผู้บริโภคในปัจจุบัน รายงานฉบับสมบูรณ์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
3. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (2563). แนวทางปฏิบัติงานการจัดการภัยจากผลิตภัณฑ์สุขภาพสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข [ออนไลน์] <https://hpcvth.fda.moph.go.th/> 14 พฤษภาคม 2565
4. Pinki Rani. (2014) Factors influencing consumer behavior. international journal of current research and academic, 2(9) : 52-61
5. โรงพยาบาลดอนจาน.(2565). ผลการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคอำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์. โรงพยาบาลดอนจาน. เอกสารอัดสำเนา)
6. Kemmis. and McTaggart. (1998). The action research planner. Geelong,Victoria: Deakin University Press.
7. John W. Best, James V. Kahn.(2016). Research in Education Tenth Edition, Kindle Edition. Publisher, Pearson India.
8. จิตาพร อาจทวีกุล.(2559) การพัฒนาระบบการเฝ้าระวังการจำหน่ายยาอันตรายในร้านขายของชำ ในพื้นที่ตำบลสะแกโพรง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน ปีที่ 22 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2559 497-509
9. จินดาพร อุปลัมภ์ คณัฐวุฒิ หลวงเทพ สิริธร บัวขจร.(2566) การพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพในร้านชำ จังหวัดศรีสะเกษ วารสารการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 70 – 85